

„ПРОБИТИЯ КАМИК” ПРИ СЕЛО ПИСАНЕЦ, РУСЕНСКО ¹

д-р Николай Ненов

Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл”

Село Писанец се намира на 30 км югоизточно от град Русе, край пътя Русе – Разград, по р. Бели Лом. В селото съжителстват представители на две етнографски групи – балканджии и хърцои. Наследниците на хърцоите, старо местно население, обитават предимно махала Драката, над която е едната от двете Кралимаркови стъпки. Около селото има две старобългарски градища, едното от които е играло стратегическа роля в региона през XIII век. По това време крепостта е била равна по значимост на средновековния град Червен ². Писанец, заедно с Червен, е регионален център на старата българска желязодобивна индустрия. По поречието на Бели Лом има множество скални ниши и пещери, някои от които са използвани за църкви и манастири. В една от тях е фиксиран антропонимът „Испор”, познат ни преди това от т.нар. „Български апокрифен летопис”.

Обитавано почти без прекъсване в продължение на хилядолетие, селището предполага съхранена обредност, топонимия, вярвания. За съжаление, дори в подобни селища открития за фолклористиката са невъзможни. Причината е в системния характер на фолклорната култура, която предполага единството на българския фолклор, изявявано в неговото регионално многообразие. Тъкмо запазената в по-голяма степен системност обаче в случая може да се окаже ключ за разгадаване на повествованието, „закодирано” в местните названия.

Топонимът „Пробития камик” още в първите дни привлече вниманието ни. След няколкодневно проучване направихме обход по течението на Бели Лом и попаднахме на обект, за който предположихме, че е търсеният. Направихме консултации, ситуирахме топоса и съставихме карта на местоположението му.

„Пробития камик” се намира на ръба на скален венец в края на гората „Могилите”, 2 км ЮЗ от селото. Под него е реката и местността „Камберица”, отсреща на около 50 м по права линия е „Казън канара”. „Пробития камик” е кръгъл вертикален отвор с правилна форма, който е издълбан в хоризонтална скала. Той има диаметър 100 см, дълбочина 142 см от нивото на земята и височина на запазената част от съоръжението над земното равнище – 80 см.

Обяснение за употребата му сред местните жители няма. Не издържат на логиката предположенията, че водата в него е използвана за водопой на животните, тъй като малкият обем на резервоара, пресеченият терен и разположението – в края на скален венец, не позволяват подобни действия.

Ситуирането на обекта в конкретната топонимична картина предоставя възможност за създаване на версия за неговото предназначение. За близката „Казън канара” се вярва, че в нея поп Мартин скрил казан пари, заради което носи това име. Названието вероятно е получено от тур. „къзъм” – ‘момиче’, което поставя обекта в редицата от топоси, свързани със скок на мома, гонена от турци (Момина скала, Момина крепост, Девин град и др. под.). Напоследък подобни места се обвързват с астрономически обекти, край които често в по-ново време се търси имане, заровено от хайдутите ³. Подобно тълкуване ни дава възможност да погледнем и на „Пробития камик” като на предполагаем култов обект, обвързан с наблюдения на нощното небе. В неговото водно огледало би могло да се проследява изгрев, зенит или залез на някои съзвездия в определен календарен момент. Едва ли е без значение присъствието на множество култови обекти с подобни функции по Русенското Поломие, където наблюденията биха могли да се извършват по същия начин ⁴. Сред тях се откроява скалният стълп „Стрелата” до Красенското градище, върху който има издълбано каменно корито.

Независимо от това, че не привеждаме конкретни доказателства, а само уподобяваме ситуацията, според нас е напълно допустимо обектът „Пробития камик” да се разглежда като част от култова система, в която важно място заема астрономията. Далечен спомен от това време е съхранен в топонимията, макар възприемана с друга семантика. Привличането на обекта към темата за астрономическите наблюдения в Русенското Поломие уплътнява територията на явлениято, като по този начин намалява в голяма степен хипотетичността на тезата и риска от случайност на предположенията.

БЕЛЕЖКИ

1. Материалите, използвани в това съобщение, са резултат от комплексното теренно проучване на с. Писанец, Русенско, станало възможно благодарение на Договора за съвместна работа между Исторически музей – Русе, Научен център по фолклор и литература „Свети Димитър Басарбовски” – Русенски университет и Асоциация по антропология, етнология и фолклористика „Онгъл” – София.
2. **Йорданов, Ст.** Селища и селищна мрежа в Русенско. В: Известия на Исторически музей – Русе. Т. 6. (под печат).
3. **Калоянов, А.** Българското шаманство, С., 1995.
4. **Генчева, Сн., Ненов, Н.** Двойният жертвеник от с. Красен, Русенско. В: Известия на Исторически музей – Русе. Т. 5. Русе, 1998.